

že úroveň textilného remesla (technologické postupy, nástroje alebo tkáčske väzby) sa v princípe nelíšila v celej Európe.

David Kohout v publikácii prezentuje stredoveké farbiarstvo. Okrem stredovekých farbiarskych postupov sa zameral hlavne na analýzy, ktorými sa získavajú informácie o pôvodnej farbe dochovaných fragmentov textílií. Vďaka nim sa mu podarilo overiť a opísať technologické postupy stredovekých farbiarov. V kapitole je predstavené spektrum farieb, ktoré sa objavovali na textíliách, a najmä rastlinné, prípadne živočíšne zdroje farbiarskych procesov. Analýzy priniesli poznanie, že stredovekí farbiari kombinovali jednotlivé farbiace zdroje z dvoch alebo i viacerých, čím dosahovali rôzne odtiene látok.

Súčasťou knihy je katalóg textílií, ktorý obsahuje nielen popis, ale aj fotodokumentáciu vybraných fragmentov. Autori publikáciu veľmi vhodne doplnili slovníkom odborných výrazov a skratiek, v ktorom čitatelia nájdu nielen terminológiu súvisiacu s textilnou produkciou, ale aj názvy a opisy rastlín, ktoré sa využívali v stredoveku pri farbení látok. Autori značnú pozornosť venovali obrazovej časti a snažili sa jednotlivé textilné procesy i rastliny dokumentovať dobovými vyobrazeniami.

Rozsiahla kniha presvedčivo ukazuje, ako sa mediálne nezaujímavý nález môže zmeniť na významnú vedeckú štúdiu, ktorá prináša nielen nové poznatky získané prírodovednými metódami, ale aj komplexný pohľad na skúmanú tému. Zároveň je potešujúci presah pre širšiu verejnosť. Autori okrem anotovanej publikácie pripravili aj vydarenú expozíciu *Od nitě ke košili. Textil a móda středověkých Pražanů*. Výstava je už síce minulosťou, aspoň virtuálne je ale záujemcom stále prístupná (<http://www.muzeumprahy.cz/2664-od-nite-ke-košili-textil-a-moda-stredovekych-prazanu/>).

HANA CHORVÁTOVÁ

Jan VÁLEK – Karel MALÝ – Radim GONDA – Jaroslav ŘIHOŠEK – Olga SKRUŽNÁ – Miroslav KOVÁŘ, *Po stopách žďárského mramoru. Hledání původu surovin použitých při stavbě gotického kláštera*, Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, Praha 2017

137 s., ISBN 978-80-86246-82-6

Cílem publikace je představit mezioborový přístup k problematice zkoumání provenience, charakteru a užití mramoru, který byl zpracován a použit při výstavbě nejstarších částí cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou. Současně se kniha ptá po písemných pramenech k doložení těžby a na řadě míst proto čerpá z *Kroniky žďárského kláštera*, sepsané na přelomu 13. a 14. století Jindřichem Řezbářem. Čtyři z pěti tematických kapitol byly připraveny pracovníky Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR (Jan Válek, Olga Skružná, Jaroslav Řihošek) a Muzea Vysočiny Jihlava (Radim Gonda, Karel Malý), autorem jediného příspěvku o architektuře kláštera je stavební historik Miroslav Kovář z pražské pobočky Národního památkového ústavu.

Publikace je rozdělena do šesti kapitol. Zatímco stručná první stať z pera Jana Války uvádí čtenáře do problematiky, další kapitoly mají charakter samostatných studií z různých oborů, jež se vzájemně doplňují. Druhá kapitola *Mramor* (J. Válek – O. Skružná – K. Malý) se zabývá mramorem jako horninou a jejím využitím. Přibližuje pojmy krystalický a sedimentární vápenec – anotovaná kniha se zaměřuje na zkoumání krystalických vápenců, a tedy přeměněného, bílého mramoru, zmiňuje však také vápence sedimentární, které mají jinou barevnost a mezi něž patří například mramor slivenecký. Zde se autoři ptají, odkdy lze v našem prostředí předpokládat vědomé odlišování těchto dvou druhů v rámci středověké architektury a sochařství. Tím přicházejí s první badatelsky závažnou otázkou, na kterou ovšem nedávají zcela jasnou odpověď. Jako příklad uvádějí mimo jiné cisterciácký klášter ve Starém Brně, kde bylo užito tzv. brněnského krinoidového vápence, tj. vápence sedimentárního, jenž je bílému mramoru velmi blízký; nabízí se tedy otázka, do jaké míry to hrálo roli v jeho výběru. Stejně tak jsou zmíněny mramorové sloupy druhého patra chebské falcké kaple

a žulové podpory hieraticky méně významného přízemí.

Třetí kapitola *Žďársko* (R. Gonda – K. Malý) se zabývá geologií regionu a lokalizací středověkých žďárských dílen Na Starém městě. Přispívá tím k obecné představě o řemeslnickém zázemí výstavby kláštera, jeho lokalizaci, charakteru a chodu. Cílem následující studie s názvem *Kláster Studnice blahoslavené Panny Marie / Fons Beatae Mariae Virginis* (M. Kovář) je aktualizace pohledu na stavební historii klášterního areálu a zhodnocení architektonických článků v klášterním lapidáriu (dříve v Muzeu nové generace). Autor se věnuje typologii jednotlivých pevných či dislokovaných prvků a zasazuje je do širšího kontextu. Mimo jiné připomíná půlkruhové ukončené okno severozápadního závěru severní boční kaple, čímž obohacuje dosavadní stereotypní představy o půlkruhových záklencích vázaných na románskou dobu (známe je např. z augustiniánského klášterního kostela v Pšovce či z dominikánského klášterního kostela v Jihlavě).

Pátá kapitola *Hledání původu mramoru použitého při stavbě kláštera* (J. Válek – O. Skružná – J. Řihošek) se soustředí na pohnutí k volbě mramoru jako stavebního (dekorativního) kamene a ptá se, zda byl vybrán pro svou dostupnost a opracovatelnost, nebo primárně pro své estetické kvality; řeší rovněž otázku povrchových úprav mramoru a jejich vizuálního dopadu. Autoři dokazují, že četné žďárské mramorové články byly opatřeny povrchovými nátery stejně, jak je to z 13. století doloženo například u terakotových tvarovek z cisterciáckého kláštera v Nepomuku. Struktura použitého materiálu tak byla na vybraných žďárských architektonických člancích popřena a zdá se, že zde byl mramor používán spíše pro svoje materiálové než estetické vlastnosti. Determinace formy materiálem je známa z jihočeských staveb zvíkovsko-písecké huti či cisterciáckého kláštera Zlatá Koruna, jejichž architektonické články byly majoritně zpracovány v tvrdé žule. Ta byla, oproti mramoru, hůře zpracovatelným kamenem a svým charakterem do jisté míry určovala meze kameňnického opracování a jeho fines. Dílčím závěrem studie je, že pro nejstarší části žďárského kláštera bylo užito tvrdé ruly, o jejíž tvrdosti se zmiňuje už Jindřich Řezbář. Když byla nalezena ložiska mramoru, využívaného na výrobu vápna, začalo se jej používat také jako dekoračního kamene. Nejstarším příkladem jeho užití má být západní torzální portál klášterního kostela. Šestá kapitola *O původu mramoru* (J. Válek – O. Skružná) je pojata jako závěr.

Publikace je výsledkem tříletého projektu, jehož předmětem zájmu byl mramor jako

hornina. Výběr studií souzní s představou o interdisciplinární spolupráci, zde konkrétně geologa, mineraloga, chemické inženýrky, stavebního inženýra, historika a stavebního historika. Areál vnitřního kláštera ve Žďáru nad Sázavou je pro všechny kapitoly tematickým svorníkem a bada-telským východiskem. Jednotlivé texty se věnují spíše kameni než klášteru, přesto přinášejí dostatek otázek a odpovědí, které by za absence mezioborové spolupráce nebyly vzneseny a zodpovězeny.

FILIP FACINCANI

Jan FROLÍK, *Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska I. Katalog*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2017

263 s., ISBN 978-80-7581-006-9

Jan FROLÍK, *Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska II. Analýza*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2019

288 s., ISBN 978-80-7581-016-8

Rozsáhlá dvousvazková kniha Jana Frolíka je svědectvím o jeho dlouholetém intenzivním zájmu o dějiny východních Čech směrem k Vysočině. Východním bodem publikace je kostel sv. Václava v Lažanech na Skutečsku, dosvědčený písemnými prameny poprvé v letech 1349/1350. Pozornost se však soustředí nejenom na něj, ale také na okolní hřbitov s násobnými superpozicemi, které naznačují dlouhodobější intenzivní pohřbívání. I ty jsou ovšem v principu kulisami, jež pomáhají objasnit dějiny středověkého osídlení skutečského mikroregionu, jinak velmi skoupého na písemná pramenná svědectví. Výzkum hřbitova u kostela v Lažanech představuje v regionu zdaleka nejpočetnější a nejmoderněji shromážděný soubor; v případě ostatních výzkumů jde většinou o drobné sondy z různých období vyznačující se rozličnou kvalitou zpracování.

Samotný hřbitov existuje nejpozději od 13. století. Obsahuje pozůstatky 109 jedinců v hrobech a dalších 277 ve výplních a hřbitovní vrstvě; nadto lze identifikovat ještě 124 jedinců v prostoru zaniklé kostnice. Celkem se jedná